

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Сесія Загальних зборів НАН України

14 квітня 2016 року відбулася щорічна сесія Загальних зборів Національної академії наук України. В заході взяли участь дійсні члени і члени-кореспонденти НАН України і, відповідно до нового Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», вперше з правом ухвального голосу – наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ НАН України, а також представники органів державного управління, засобів масової інформації тощо.

Відкриваючи сесію Загальних зборів НАН України, її головуєчий, перший віце-президент НАН України академік НАН України А. Г. Наумовець дав слово присутньому на сесії заступнику Глави Адміністрації Президента України Р. М. Павленку, який зачитав вітання Президента України П. О. Порошенка учасникам сесії.

З доповіддю Президента НАН України академіка НАН України Б. Є. Патона «Підсумки діяльності Національної академії наук України у 2015 році та основні напрями її подальшої роботи» виступив віце-президент НАН України академік НАН України А. Г. Наумовець. Він зазначив, що нинішня сесія Загальних зборів відбувається в складний для країни час, внаслідок чого суттєво погіршилися умови діяльності Академії. Значних втрат зазнав її кадровий потенціал, зокрема, загальна чисельність працюючих в Академії скоротилась за рік на понад 2500 осіб, у тому числі докторів наук – 4%, а кандидатів наук – на 7%, молодих вчених віком до 35 років стало менше на 6%. Стотньо погіршилося матеріально-технічне забезпечення наукових досліджень, приладів, обладнання, матеріалів установами Академії минулого року було придбано на 30% менше, ніж у 2014 році. Попри складні умови вчені Академії продовжували наполегливо працювати, отримуючи чимало вагомих результатів.

Вагомим чинником розвитку досліджень в Академії стає міжнародна наукова співпраця. Пріоритетом є подальша інтеграція до Європейського наукового простору, минулого року підписано Угоду про асоційований статус України у програмі «Горизонт – 2020», розширено участь у програмній діяльності ЮНЕСКО і НАТО, співпрацю з ЦЕРН, Міжнародним інститутом прикладного системного аналізу, Національним дослідницьким центром Франції, Міжнародною асоціацією академії наук та іншими.

Академік НАН України А. Г. Наумовець докладно зупинився на проблемі фінансування НАН України з державного бюджету, відзначаючи подальше суттєве його скорочення. На 2016 рік для НАН України в бюджеті передбачено лише 2 млрд 54 млн грн., що на 725 млн грн менше за мінімальні необхідні обсяги і на 12,2% менше від фінансування Академії із загального фонду бюджету в 2015 році. А. Г. Наумовець запевнив, що Президія НАН

України докладала і продовжує докладати всіх можливих зусиль для фінансового забезпечення Академії шляхом постійного супроводу відповідних пропозицій на рівні Уряду та Парламенту.

В обговоренні звітної доповіді взяли участь академіки НАН України Ю. І. Ізотов (зав. відділом Головної астрономічної обсерваторії НАН України), В. В. Моргун (академік-секретар Відділення загальної біології НАН України), А. Г. Загородній (віце-президент НАН України), М. Ф. Шульга (академік-секретар Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України), В. С. Бакіров (перший заступник голови Північно-Східного Центру НАН України), І. М. Мриглюд (заступник голови Західного Центру НАН України), Л. Г. Руденко (директор Інституту географії НАН України), а також заступник Міністра освіти і науки України М. В. Стриха, голова Центрального комітету профспілки працівників НАН України А. І. Широков, члени-кореспонденти НАН України В. І. Гриценко (директор Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій МОН України і НАН України), О. О. Рафальський (заступник академіка-секретаря Відділення історії філософії і права НАН України), В. В. Харченко (заступник академіка-секретаря Відділення механіки НАН України), а також голова Ради молодих вчених НАН України О. М. Скороход.

Академік НАН України М. Г. Жулинський (академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України) зачитав звернення ініціативної групи учасників Загальних зборів до Президента України, Верховної Ради України та Уряду, яке було одногосно підтримано.

Заслухавши та обговоривши доповідь президента НАН України академіка НАН України Б. Є. Патона «Підсумки діяльності Національної академії наук України у 2015 році та основні напрями її подальшої роботи», а також розглянувши проект «Звіту про діяльність Національної академії наук України у 2015 році», Загальні збори Національної академії наук України прийняли Постанову:

1. Затвердити «Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2015 році».

2. Доповідь президента НАН України академіка НАН України Б. Є. Патона «Підсумки діяльності Національної академії наук України у 2015 році та основні напрями її подальшої роботи» взяти до відома та керівництва в роботі.

3. Доручити Президії НАН України:

3.1. Ініціювати розгляд на засіданні Ради національної безпеки і оборони України питання про невідкладні заходи щодо нейтралізації загроз національній безпеці України, пов'язаних з руйнуванням наукової та науково-технічної сфери.

3.2. Забезпечити внесення до Концепції розвитку Національної академії наук України на 2014–

2023 роки та плану з реалізації зазначеної Концепції необхідні зміни, доповнення та уточнення, які мають враховувати відповідні положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також пропозиції, висловлені учасниками сесії Загальних зборів НАН України.

3.3. Прискорити роботу із запровадження нової Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, яка була розроблена з урахуванням європейського досвіду й схвалена у лютому ц. р. Президією НАН України, а також забезпечити її використання для більш ефективного і прозорого розподілу базового бюджетного фінансування та реалізації стратегій розвитку наукових установ НАН України.

3.4. Сприяти проведенню міжнародного аудиту наукової системи України, відповідно до Угоди про асоціацію України до програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт – 2020».

3.5. Разом із Комісією НАН України з питань євроінтеграції забезпечити подальший розвиток міжнародних наукових і науково-технічних зв'язків, насамперед активну участь учених НАН України в програмах Єврокомісії.

3.6. Вжити необхідних заходів для створення в поточному році Київського академічного університету НАН України та МОН України та організації підготовки на базі цього університету магістрів і аспірантів з сучасних наукових напрямів.

3.7. Поліпшити взаємодію з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади з питань реалізації НАН України науково-експертних функцій, науково-технічного супроводження розвитку наукоємних галузей виробництва, поліпшення фінансового та матеріально-технічного забезпечення наукових досліджень

Другим питанням порядку денного сесії Загальних зборів було ухвалення нової редакції Статуту НАН України. Повідомлення про ухвалення но-

вої редакції зробив головний учений секретар НАН України академік НАН України В. Л. Богданов. Над проектом нової редакції Статуту НАН України було проведено велику за обсягом і відповідальну роботу.

В обговоренні Статуту НАН України взяли участь академіки НАН України Ю.С.Шемшученко (директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України), В. П. Кухар (почесний директор Інституту біоорганічної хімії і нафтохімії НАН України), О. О. Коноваленко (заступник директора Радіоастрономічного інституту НАН України), С. П. Павлюк (заступник академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України), провідний науковий співробітник Інституту фізики НАН України О. М. Габович, заступник Міністра освіти і наук України М. В. Стріха, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України В. А. Устименко.

Загальні збори Національної академії наук України постановили:

1. Ухвалити Статут Національної академії наук України в новій редакції, що додається.

2. Доручити Президії НАН України подати Статут Національної академії наук України разом із висновком Міністерства освіти і науки України на реєстрацію до Міністерства юстиції України.

Під час сесії відбулося урочисте вручення Золотої медалі імені В. І. Вернадського НАН України за видатні досягнення в галузі молекулярної біології і біоелектроніки академіку НАН України Г. В. Єльській та професору Е. Тернеру (Швеція) та дипломів лауреатом премій імені видатних учених України за результатами конкурсу 2015 р.

Підбиваючи підсумки роботи сесії, перший віце-президент НАН України академік НАН України А. Г. Наумовець запевнив, що критичні зауваження, побажання і пропозиції, які були висловлені на сесії Загальних зборів, будуть опрацьовані та враховані при реалізації Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 роки.

О. О. Грачов., канд. техн. наук, завідувач відділу ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України»

Молодіжний симпозіум з історії науки і техніки «Пріоритети української науки»

15–16 квітня 2016 р. вшосте відбувся Молодіжний симпозіум з історії науки і техніки «Пріоритети української науки», спрямований на популяризацію наукових знань та їх історії, у якому брали участь студенти, аспіранти, молоді вчені, викладачі та науковці з Києва, Дніпра, Харкова, Одеси, Черкас, Миколаєва, Переяслав-Хмельницького, Тернополя, Херсона, Запоріжжя, Івано-Франківська, Луцька.

В рамках симпозіуму проведено 2 конференції.

14 квітня 2016 р. відбулася XIV Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Історія розвитку науки, техніки та освіти» на тему «Молодіжні ініціативи формування науково-освітнього простору України», організована фізико-математич-

ним факультетом, Науково-технічною бібліотекою ім. Г. І. Денисенка та Державним політехнічним музеєм при НТУУ «КПІ», Радою молодих учених при МОН України й Інститутом досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки (ІДТПІН) ім. Г. М. Доброва НАН України. Розглядалися питання відображення фундаментальних досліджень і сучасних технологій в Україні та світі крізь призму наукових і науково-технічних шкіл, ролі особистості в науці, еволюції фундаментальних ідей та теорій природознавства і техніки, впливу фізики на сучасний технологічний світ, розвитку освіти в Україні та світі, методології викладання фізико-математичних наук, ролі КПІ в розвитку науки та технічної освіти України. Такий тематичний спектр дозволяє сфор-

мувати науковий світогляд молодого людини та посилити її інтерес до вивчення фахових дисциплін. У виступі «Назад до майбутнього. Особливі музеї» директор Державного політехнічного музею при НТУУ «КПІ» Н. В. Писаревська зазначила, що природничі та науково-технічні музеї за світовим рейтингом є найбільш відвідуваними і можуть стати потужним інструментом розвитку країни. Головний технолог ТОВ «Пролог Семікор» О. В. Алексеєнко розповів, що компанія є лідером з виробництва полірованих кремнієвих пластин в Україні та запустила лінію складання сонячних модулів. Професор Каліфорнійського університету (США) П. І. Сердюков зробив ґрунтовний аналіз перспектив та недоліків дистанційної освіти.

15 квітня 2016 р. відбулася XXI Всеукраїнська конференція молодих учених-істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів на тему «Модернізація науково-технологічної політики України», організована Українським товариством істориків науки, ІДТППН ім. Г. М. Доброва НАН України, Радою молодих учених при МОН України, Центром досліджень з історії науки і техніки ім. О. П. Бородіна Державного економіко-технологічного університету транспорту, Центром пам'яткознавства НАН України та Українським товариством охорони пам'яток історії та культури, Комунальним підприємством «Водно-інформаційний центр» виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Інститутом біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України та Меморіальним музеєм О. В. Палладіна.

Тематика конференції охоплювала такі питання: історичний досвід використання потенціалу фундаментальної науки України для модернізації науково-технологічної політики України; дослідження в галузі природничих та технічних наук в НАН України як науковий супровід технологічних галузей; суспільна мотивація інтелектуальної праці; історія популяризації науки; роль науки та інновацій у попередженні техногенних катастроф; розвиток ракетно-космічної галузі України; створення інтелектуальних технологій захисту інформаційного простору України; інституціалізація вітчизняної науки; методологія історії науки і техніки; історія науки і техніки як складова історії культури; історична біографістика вчених та організаторів науки.

На урочистому відкритті конференції виступили докт. іст. наук, провідний науковий співробітник відділу історії науки і техніки ІДТППН ім. Г. М. Доброва НАН України А. С. Литвинко; докт. біол. наук, професор, голова Центру досліджень з історії науки і техніки ім. О. П. Бородіна Державного економіко-

технологічного університету транспорту О. Я. Пилипчук; провідний науковий співробітник Центру пам'яткознавства, канд. техн. наук В. О. Константинов, провідний науковий співробітник Інституту фізики НАН України, віце-президент Українського фізичного товариства, докт. фіз.-мат. наук, професор В. А. Шендеровський, заступник директора Водно-інформаційного центру О. Л. Береговий.

Значне зацікавлення аудиторії викликали пленарні доповіді: «Пріоритети питомого фінансування наукових досліджень та розробок в Україні в дисциплінарному аспекті» (зав. міжгалузевої лабораторії ІДТППН ім. Г. М. Доброва, канд. екон. наук І. О. Булкін); «Інформаційна робота з відвідувачами Київського музею води» (заступник директора Комунального підприємства «Водно-інформаційний центр» О. Л. Береговий); «Актуальні форми представлення історико-наукового матеріалу: виставка «Трагічні скрижалі української науки» (провідний науковий співробітник Інституту фізики НАН України, докт. фіз.-мат. наук, професор В. А. Шендеровський).

Серед ґрунтовних виступів на секційних засіданнях відзначимо доповіді «Становлення та розвиток досліджень геокосмосу в Харківському політехнічному інституті: джерельна база вивчення проблеми» Н. О. Кузьменко (Харківський політехнічний інститут), «Професор Г. Г. де Метц – перший завідувач кафедри фізики КПІ (до 35-річчя кафедри загальної та теоретичної фізики)» Л. П. Пономаренко (НТУУ «КПІ»), «Рада молодих учених в Інституті кібернетики АН УРСР у 1980-х роках» С. О. Жабіна (ІДТППН ім. Г. М. Доброва НАН України), «Дослідницька та організаційна діяльність Володимира Олександровича Соковича (1874–1953), як одного із основоположників вітчизняної наукової школи з експлуатації залізниць» О. Р. Фесовця (ПАТ «Українська залізниця»), «Льотчик-випробувач, авіаконструктор Олексій Граціанський (віхи біографії)» В. В. Татарчука (Державний політехнічний музей), «Папір як ключ до вивчення гербарних колекцій XVIII–XIX ст.» Н. М. Шиян (Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України), «Наукова діяльність професора Д. О. Родзевського у контексті розвитку фармацевтичної науки в харківському університеті» А. О. Якуби (Національний фармацевтичний університет, м. Харків).

Традицією симпозіуму є проведення фахової екскурсії для його учасників. Цього року відбулася екскурсія до Музею води. Такі заходи стимулюють залучення молоді до науки, формування у неї навичок дослідницької роботи й наукового світогляду, патріотизму.

*А. С. Литвинко, докт. іст. наук,
провідний науковий співробітник*

*ДУ «Інститут досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки
ім. Г. М. Доброва НАН України»*

*Л. П. Пономаренко, канд. фіз.-мат. наук, доцент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

X Всеукраїнський фестиваль науки

Київ, 19–20 травня 2016 р.

19 травня 2016 р. в Інституті електроварювання ім. Є. О. Патона НАН України (м. Київ, вул. К. Малевича (Боженка), 11) було проведено урочисте відкриття X Всеукраїнського фестивалю науки. Організаторами фестивалю виступили: Національна академія наук України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України, Національний центр «Мала академія наук України»; Національна академія медичних наук України; Національна академія педагогічних наук України; Національна академія аграрних наук України; Національна академія правових наук України; Національна академія мистецтв України; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка; Національний технічний університет України «КПІ», «Фонд «Відкрита політика». Головними партнерами в організації Фестивалю були Посольство Французької Республіки в Україні, Французький інститут в Україні та Французький культурний центр.

Сучасна концепція фестивалю походить з Великої Британії. Під час його проведення відбувається велика кількість заходів по всій Україні. Це дні відкритих дверей в академічних установах і вищих навчальних закладах, виступи провідних учених з популярними лекціями, екскурсії до лабораторій та музеїв, круглі столи, виставки, презентації інноваційних розробок, демонстрації науково-популярних фільмів, інтерактивні шоу, наукові пікніки, науковий театр тощо. Зміст цих заходів охоплює всі дисципліни: від соціальних і гуманітарних наук до природознавства та технічних наук.

Першим заходом у програмі X Всеукраїнського фестивалю науки була прес-конференція, яку проводили віце-президент НАН України, академік А. Г. Наумовещь, президент МАН, академік НАН України О. С. Довгий, аташе з питань наукового та університетського співробітництва посольства Франції в Україні Ріголе Сільван, директор спеціалізованої школи із поглибленим вивченням французької мови № 49 міста Києва А. О. Сулейманова та вчений секретар Інституту електроварювання ім. Є. О. Патона НАН України канд. техн. наук, старший наук. співробітник І. М. Ключков.

На урочистому відкритті X Всеукраїнського фестивалю науки першу привітальну промову науці проголосив віце-президент та академік НАН України А. Г. Наумовещь, зачитавши слова привітання президента НАН України, академіка Б. Є. Патона. Сьогодні українська наукова спільнота б'є на сполох, намагаючись привернути увагу суспільства і насамперед влади до потреб науки, оскільки прогрес суспільства і задоволення потреб окремих людей неможливі без знань та інтелекту. Стан розвитку науки в країні визначає її інтелектуальний

потенціал та глобальну конкурентоспроможність, а відтак є запорукою її процвітання.

Відкривали фестиваль також заступник міністра освіти і науки України, докт. фіз.-мат. наук М. В. Стріха, віце-президент НАПН України А. М. Гуржій, директор Державного фонду фундаментальних досліджень України, науковий керівник Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України, академік НАН України Б. В. Гриньов та Надзвичайний та Повноважний Посол Французької Республіки в Україні пані Ізабель Дюмон.

Радник генерального директора Європейської організації з ядерних досліджень (CERN) Крістоф Шеффер та докт. біол. наук, провідний науковий співробітник Інституту молекулярної біології і генетики НАН України Т. А. Сергеева (замість лауреата золотої медалі В. І. Вернадського 2015 року академіка НАН України Г. В. Єльської) прочитали лекції.

Доповідь «Розсекречення космічного коду» Крістофа Шеффера була присвячена науковій інфраструктурі CERN та Бозону Гіггса, який було теоретично постульовано Пітером Гіггсом у 1964 році та експериментально виявлено на Великому андронному колайдері 4 липня 2012 року. Пітер Гіггс та Франсуа Енглер отримали Нобелівську премію з фізики 2013 року за теоретичне виявлення механізму, який допомагає нам зрозуміти походження маси субатомних частинок.

Лекція Т. А. Сергеевої «Біосенсори – з'єднання живого з неживим» була цікава своїм історичним екскурсом від виникнення біосенсорики до її сучасного стану і проблематики в наукових установах України та світу.

Наступними централізованими заходами організаторів X Всеукраїнського фестивалю науки були презентація інноваційних розробок установ НАН України, готових для впровадження у виробництво, а також презентація робіт молодих дослідників з Малої академії наук та учнів середніх навчальних класів міста Києва. Серед представлених на виставці розробок наукових установ НАН України слід виділити такі: скануючий поляриметр для дослідження аерозолів в атмосфері Землі (Головна астрономічна обсерваторія), гемосорбент (Інститут сорбції та проблем ендоекології), портативний електрокардіограф (Інститут кібернетики імені В. М. Глушкова), нові сорти пшениці та фундука (Інститут фізіології рослин і генетики), безполуменевий палик і вогнестійка речовина «Фенікс» (Інститут фізичної хімії імені Л. В. Писаржевського), фотоелектричний модуль для вироблення теплової та електричної енергії (Інститут відновлюваної енергетики та Інститут електроварювання).

*С. О. Жабін, канд. істор. наук, учений секретар
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України»*

До 30-річчя аварії на Чорнобильській атомній електростанції

Указом Президента України Петра Порошенка 2016 рік об'явлено Роком вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та пам'яті жертв Чорнобильської катастрофи. У зв'язку з цим розроблено урядовий план заходів різного характеру. Одним з таких масштабних заходів, присвячених 30-річчю аварії на ЧАЕС, став Міжнародний форум «Уроки Чорнобиля – для ядерної безпеки світу», який відбувся 21–23 квітня 2016 року на базі Національного технічного університету України «КПІ».

Форум було ініційовано адміністрацією ЧАЕС та науковою спільнотою України для більш активного залучення світового співтовариства до вирішення проблем, пов'язаних із ліквідацією наслідків аварії ЧАЕС, зокрема для обговорення нового етапу міжнародного співробітництва щодо остаточного перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Проект програми Форуму було затверджено на засіданні Кабінету Міністрів України. До Програмного комітету Форуму, головою якого був президент НАН України, академік Б. Є. Патон, увійшли відомі учені, спеціалісти, політики та громадські діячі України. Участь у Форумі взяли відомі політики, видатні вчені, найкращі експерти з ядерної енергетики, екології, радіобіології та радіаційної медицини з України та 34 країн світу. Загалом у роботі Форуму взяли участь 156 іноземних учасників.

Серед учасників Форуму від України було 11 міністерств і відомств, наукові установи і університети, ліквідатори аварії на ЧАЕС, Між-

народна організація «Союз Чорнобиль» та інші громадські об'єднання чорнобильців, Асоціація «Український ядерний Форум» та інші. Загалом були присутні 36 організацій і об'єднань, що представляли Україну.

Окрім українських ЗМІ роботу Форуму висвітлювали міжнародні ЗМІ з 8 країн світу. Студентський прес-центр вів пряму трансляцію Форуму на весь світ через мережу You Tube.

Форум працював у форматі тематичних пленарних засідань, на яких розглядалися такі питання:

1. Стан зруйнованого реактора, процесів, що відбуваються в зоні відчуження, їх прогностичних параметрів; фізико-технологічні недосконалості діючих реакторів; недосконалості підготовки персоналу і населення; психологічна невідповідність населення до ядерних катаклізмів, стан міжнародного моніторингу безпеки ядерних об'єктів.

2. Міжнародні вимоги до конструктивної міцності ядерних об'єктів.

3. Міжнародні стандарти роботи служб надзвичайного реагування на ядерні катаклізми.

4. Взаємодія міжнародних організацій різних рівнів у випадку ядерних катаклізмів.

5. Взаємодія органів охорони здоров'я із регіональними, національними та місцевими органами влади у запобіганні людським втратам та наданні медичної допомоги.

6. Освіта заради ядерної безпеки світу.

Доповіді учасників Форуму були цікавими як джерела не тільки науково-практичної інформації, а й їх власного неоціненного досвіду.

Академіку НАН України К.М. Ситнику – 90

3 червня 2016 р. виповнилося 90 років від дня народження відомого українського фітобіолога, організатора науки та громадського діяча, академіка НАН України Костянтина Меркурійовича Ситника. Народився він у 1926 р. на хуторі Шишків, поблизу Луганська, в родині коваля. В 1949 р. закінчив природничий факультет Луганського педагогічного інституту за спеціальністю хімія та природознавство. З 1950 р. К.М. Ситник працює в Національній академії наук України. В 1955 р. він здобув учений ступінь кандидата біологічних наук, в 1966 р. – став доктором. В 1960–1979 рр. К.М. Ситник – завідувач відділу фізіології рослин Інституту ботаніки АН УРСР, 1970–2003 рр. – його директор, з 2003 – почесний директор. В 1966–1970 рр. – головний учений секретар Президії АН УРСР, 1972–1974 рр. – академік-секретар Відділення загальної біології АН УРСР, 1974–1988 рр. – віце-президент АН УРСР.

Під безпосереднім керівництвом та особистій участі К.М. Ситника в 70-ті роки ХХ ст. були започатковані дослідження з біо- та хемосистематики рослин, закладено основи для подальшого роз-

виту генетичної та клітинної інженерії рослин в Україні. Будучи послідовником вчення М.Г. Холодного зробив вагомий внесок в розробку його вчення про фітогормони. Розпочав дослідження фітогормональної регуляції процесів життєдіяльності кореня, листка та стебла. Разом з колегами К.М. Ситник стояв біля витоків народження в Україні нової галузі біології – інженерної ботаніки. Відкриття двобатьківського успадкування плазмогенів стало одним з найвидатніших досягнень вітчизняної науки, що відкрило перспективи створення генетично нових організмів.

Наукова діяльність К.М. Ситника багато років була пов'язана з космічною біологією. Завдячуючи йому в Академії наук було організовано комплексні дослідження впливу факторів космічного польоту на ріст, розвиток та життєдіяльність прокариотичних та еукариотичних організмів.

Продовжуючи традиції Д.К. Зерова, А.М. Окснера, М.І. Котова, М.В. Клокова, він разом із колегами вперше організував проведення комплексного дослідження роду *Achillea*, яке дало можливість глибше розкрити закономірності видової диференціації, показати складність філогенетичних зв'язків між таксонами на різних рівнях організації.

Питання екології, охорони природи, формування екологічної культури завжди займали чільне місце в науковій діяльності К.М. Ситника. Під його безпосереднім керівництвом було підготовлено колективну монографію «Охорона найважливіших об'єктів України, Білорусії і Молдавії» (1980). Багато років він очолював Національний комітет України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера».

К.М. Ситник – автор близько 1000 наукових, науково-популярних і публіцистичних робіт, підготував 20 докторів та 30 кандидатів наук, лауреат Державної премії СРСР (1984) і УРСР (1979).

Він – президент Українського ботанічного товариства (1972–2011), головний редактор «Українського ботанічного журналу» (1970–2005), голова Комісії по вивченню спадщини академіка В.І. Вернадського (з 1987), народний депутат Верховної Ради України III та IV скликань (1998–2006).

К.М. Ситник стояв біля витоків створення Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України і в подальшому брав активну участь в конференціях і симпозіумах, які проводив Інститут, який бажає всього найкращого нашому ювіляру.

К.Б. Яцимирський (100 років від дня народження)

Яцимирський Костянтин Борисович – відомий український хімік, академік АН УРСР (1964). Народився 4 квітня 1916 р. у с. Пологи (тепер Вінницька обл.) в родині вчителя. У 1931 р. закінчив семирічну школу в м. Черкаси, навчався у Черкаському та Чугуєво-Бабчанському лісових технікумах, працював у Малинівському лісництві під Чугуєвом, займався гірським лісоводством в Узбекистані. У

1936 р. К.Б. Яцимирський вступив до хімічного факультету Середньоазійського університету в Ташкенті, який закінчив у липні 1941 р. з відзнакою. Якість його дипломної роботи була настільки високою, що 8 серпня 1941 р. Вчена рада Середньоазійського університету прийняла її як кандидатську дисертацію під назвою «Апротонна кислотно-основна взаємодія в оцтовому ангідриді», і 29 вересня 1941 р. йому присуджено ступінь кандидата хімічних наук. З листопада 1941 – він курсант Військової академії хімічної захисту, з червня 1942 р. по грудень 1945 – викладач хімії та військово-хімічної справи Подільського піхотного училища. В 1945–1961 рр. наукова та педагогічна діяльність К.Б. Яцимирського пов'язана з Іванівським хіміко-технологічним інститутом, де він пройшов шлях від асистента до заступника директора і захистив 1948 р. докторську дисертацію на тему «Термохімія комплексних сполук». У 1961 р. К.Б. Яцимирського обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а через рік він переїхав до Києва. У 1961–1969 рр. – завідувач відділу хімії комплексних сполук Інституту загальної та неорганічної хімії АН України, 1970–1982 рр. – директор, 1983–1987 – завідувач відділу, з 1987 – радник при дирекції Інституту фізичної хімії НАН України. Також у 1966–1978 – академік-секретар Відділення хімії та хімічної технології АН України, у 1962–1982 – професор Київського університету. Помер 21 червня 2005 р.

Наукові праці К.Б. Яцимирського стосуються неорганічної, аналітичної, фізичної та біонеорганічної хімії. Розробив і впровадив кінетичні

методи аналізу мікроконцентрацій багатьох елементів, виконав піонерські дослідження в галузі термохімії комплексних сполук. Запропонував новий метод визначення констант стійкості комплексів (1966), дослідив взаємний вплив лігандів у комплексних сполуках (1969). Виявив нові коливальні реакції макроциклічних комплексів міді та нікелю (1982). Автор понад 800 наукових праць, в т. ч. 19 монографій, зокрема фундаментальної праці «Термохімія комплексних сполук» (1951), 7 підручників. В 1965–1988 – головний редактор

журналу «Теоретична і експериментальна хімія». Серед учнів Костянтина Борисовича 12 докторів і 52 кандидата наук.

К.Б. Яцимирський – заслужений діяч науки і техніки України (1991). Лауреат Державної премії України (1991), премії ім. Л.В. Писаржевського (1970), почесний член низки іноземних наукових товариств. Працю К.Б. Яцимирського відзначено орденом «За заслуги» III ст. (1997), державними нагородами СРСР.

Ю.І. Мушкало

3 березня 2016 р. – космічний телескоп «Хаббл» виявив найвіддаленішу з усіх виявлених досі галактик, яка отримала номер GN-z11. Вік галактики становить 13,4 мільярдів років (вік Всесвіту приблизно 14,5).

8 квітня 2016 р. – після успішного запуску вантажного космічного корабля SpaceX CRS-8 Dragon компанії SpaceX вперше здійснено повернення і м'яку посадку першого ступеня ракети-носія Falcon 9 на плаваючу морську платформу в Атлантичному океані. Згодом подібні повернення після запусків здійснено ще двічі: 6 та 28 травня 2016 р. Нагадаємо, що 22 грудня 2015 р. Falcon 9, яка вивела на орбіту 11 супутників, успішно здійснила посадку на спеціальний майданчик на місі Канаверал. Це був перший в історії космонавтики запуск ракети-носія, яка вивела на орбіту корисне навантаження та здійснила м'яку посадку на землю.

25 травня 2016 р. – грецький археолог К. Сісмандіс повідомив про знахідку біля м. Стагіри могили Арістотеля (384–322 до н. е.) – одного з найвидатніших давньогрецьких філософів. Вперше могилу знайшли ще в 1996 р., але факт того, що вона належить саме Арістотелю доведено тільки зараз.

2 червня 2016 р. – за допомогою космічного телескопа «Хаббл» з'ясовано, що Всесвіт розширюється на 5–9 % швидше, ніж вважалося раніше.

8 червня 2016 р. – Міжнародний союз фундаментальної та прикладної хімії (IUPAC) запропонував назви та символи нових хімічних елементів: 113-й ніхон (Nh), 115-й московій (Mc), 117-й теннессін (Ts) і 118-й оганессон (Og) відповідно на честь Японії, Москви, Теннессі та фізика Юрія Оганесяна.

2016 – 50 років виходу фундаментальної монографії Г.М. Доброва «Наука о науке. Введение в общее науковедение», яка започаткувала наукознавство як науковий напрям в Україні («Наукова думка», 1966; в 1970 вийшло її друге видання, 1989 – третє). У книзі розповідається про становлення, методи і перші конкретні результати нового напрямку досліджень. Як змінюються темпи розвитку науки? Чи існує межа науково-технічного прогресу? Скільки на землі вчених і яка продуктивність їх праці? Які перспективи використання математичних методів, ідей і технічних засобів кібернетики для більш точного пізнання шляхів розвитку науки? Ці та багато інших питань розглянуто в книзі. У ній широко використано матеріали вітчизняної і світової науково-технічної літератури, дані ЮНЕСКО, звіти міжнародних конгресів з історії науки, а також результати, отримані під керівництвом Г.М. Доброва в Відділі машинних методів переробки історико-наукової інформації Сектора історії техніки і природознавства АН УРСР. Книгу Г.М. Доброва перевидано в 17 країнах світу.

Посадка ракети-носія Falcon 9 після успішного запуску